

FYODOR DOSTOYEVSKI

TATSIZ BİR OLAY

Çeviri: NİHAL YALAZA TALUY

FYODOR DOSTOYEVSKI

TATSIZ
BİR OLAY

Skverniy anektod, Fyodor Dostoyevski

© 2005, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2005

6. basım: Aralık 2018, İstanbul

Bu kitabın 6. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak resmi: © Shutterstock / Oleg Golovnev

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-0583-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

FYODOR DOSTOYEVSKI
TATSIZ
BİR OLAY

UZUN ÖYKÜ

Rusça aslından çeviren

Nihal Yalaza Taluy

Fyodor Dostoyevski'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Budala, 1982

Amcanın Düşü, 1994

Beyaz Geceler, 2009

Karamazov Kardeşler, 2010

İkiz, 2010

Yeraltından Notlar, 2011

Yufka Yürek, 2011

Ölümler Evinden Notlar, 2012

İnsancıklar, 2013

Suç ve Ceza, 2015

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ, 1821'de Moskova'da doğdu. Petersburg Askerî Mühendislik Okulu'nu bitirdikten kısa bir süre sonra edebiyatla uğraşmak için askerlikten ayrıldı. İlk romanı *İnsancıklar* (1846), dönemin ünlü eleştirmeni Belinski'den büyük övgü aldı. Hemen ardından *İkiz* (1846) adlı kısa romanı geldi. Daha sonra art arda *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Geceler* (1848) ve *Yufka Yürek'i* (1848) yayımlayan Dostoyevski, *Netoçka Nezvanova* (1849) adlı romanı yayımlandığı sıralar, devlet düzenini yıkmaya çalıştığı gerekçesiyle tutuklandı; ölüm cezası, Sibiryâ'da dört yıl ağır hapis cezasına çevrildi. Serbest bırakıldıktan ve evlendikten sonra *Amcamın Rüyası* (1859) adlı komik bir öykü yazdı. Aynı yıl kaleme aldığı *Stepançikovo Köyü'nün* (1859) ardından kardeşiyle birlikte *Vremya* adlı bir edebiyat dergisi çıkardı. Aynı dergide tefrika edilen *Ölümler Evinden Anılar* (1861-62), Dostoyevski'nin başlangıçtaki başarısını yeniden gündeme getirdi. Yine dergide yayımlanan *Ezilenler* (1861), eleştirmenlerin tepkilerine hedef olmasına karşın okurlarca beğenildi. 1862 yazında çıktığı bir Avrupa gezisi, beraberinde *Batı Batı Dedikleri: Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları* (1863) adlı ünlü makalesini getirdi. Aynı yıl dergisi kapatıldı. Yeniden Avrupa'ya gitti. Tek umudu, artık tutkunu haline geldiği kumardı. Ama tüm parasını rulette yitirdikten sonra güçlüğü Rusya'ya döndü. Kardeşiyle *Epoha* adlı yeni bir dergi çıkardı ve derginin ilk sayısında *Yeraltından Notlar* (1864) romanı tefrika edilmeye başladı. Hayatında bir talihsizlik dizisi başladı, karısını ve kardeşini kaybettikten sonra dergi kapandı. Alacaklılarının tehditleri üzerine, bir yayımcıdan aldığı borçla Avrupa'ya kaçtı. *Suç ve Ceza'yı* (1866) yazmaya başladı ve

onun için aldığı avansla Rusya'ya döndü. Önce *Kumarbaz* (1866) adlı romanını yayımladı. Aynı yıl tamamladığı *Suç ve Ceza*, eleştirmenleri ve okurları hemen büyüledi. 1867'de asistanı Anna Snitkina'yla evlenerek yeniden yurtdışına çıktı; dört yıl Rusya'dan uzak kaldı. Alçaltıcı bir yoksulluk içinde geçen bu dönem boyunca ülkeden ülkeye dolaştı. Bütün bu güçlüklerle, sara nöbetlerine, vazgeçemediği kumar tutkusuna rağmen, ilk çocuklarının trajik ölümüne de katlanan genç karısı, bağlılığını bir an yitirmeden ona gerçek aşkı tattırdı. Dostoyevski, bu ağır yaşam koşulları altında da sendelemeyerek ikinci başyapıtı *Budala'yı* (1870) yazdı. *Budala'yı*, 1870'te *Ebedi Koca*, 1872'de *Ecinniler*, 1875'te *Delikanlı* izledi. *Karamazov Kardeşler'i* (1879-1880) yazmaya başladığında, artık ülke çapında tanınan ünlü bir yazardı. Dostoyevski bu arada, Grajdantin'e yazdığı "Bir Yazarın Günlüğü" (1873-1881) başlıklı köşe yazılarını, 1876-1877 yılları arasında aylık bir yayın olarak çıkardı. 1881'de Petersburg'da ölen Dostoyevski, Batılı ülkelerin edebiyat ve düşün yaşamında önemli bir rol oynamış, özellikle varoluşçu- luğun temel kaynaklarından biri sayılmıştır.

NİHAL YALAZA TALUY, 1900 yılında Kazan'da doğdu. Rusça ve Fransızcadan yaptığı çok sayıda çeviriyle çeşitli yazarların roman, öykü ve oyunlarını Türkçeye kazandırdı. Yazı hayatına Averçenko, Zoşçenko ve Teffi'den mizah öyküleri çeviriyle başladı. Daha sonraları başta Dostoyevski, Tolstoy, Gogol, Turgenyev'in kitapları olmak üzere Rus edebiyatının yüzü aşkın başyapıtını çevirdi. *Bir Delinin Hatıra Defteri*, *Bahar Seli*, *Kröyçer Sonat*, *Müfettiş*, *Beyaz Geceler*, *Amcanın Düşü*, *İvan İlyiç'in Ölümü* ve *Martı* çevirileri arasında yer alır. Çocuk kitapları, radyofonik piyes ve skeçler de, Taluy'un çevirileriyle katkıda bulunduğu alanlardır. Nihal Yalaza Taluy, 1968 yılında aramızdan ayrıldı.

Bu tatsız olay, güzel ÷lkemizin değerli çocuklarının olanca g÷çleriyle ve insanı duygulandıran kahramanlıklarla kalkınma hareketine giriştikleri, yeni bir kaderle, yeni umutlara atıldıkları sırada geçmiştir. Evet, tam o sıralarda berrak, soğuk bir kış gecesi, şöyle saat on iki sularında, kellifelli üç kişi, Petersburgskaya Storona dolayında, gösterişli iki katlı bir evin pek şatafatlı döşenmiş konforlu odasında oturuyorlardı. Hoş bir konu üzerine sohbet ediyorlardı. Generaldi üçü de. Ufak bir masanın çevresinde, yumuşacık koltuklara göm÷lmüş, bir yandan konuşuyor, bir yandan da keyifle şampanya içiyorlardı. Şişe, masanın üzerinde, gümüş bir buz kovalarında, buz içinde duruyordu.

Bu toplantı, altmış beş yaşlarında, üçüncü derece memur, bekâr Stepan Nikiforoviç Nikiforov'un hem yeni aldığı evinin hem de denk düştüğü için, yaş gününün şerefine yapılmıştı. Stepan Nikiforoviç'in şimdiye kadar yaş gününü kutladığı görülmemişti. Doğrusu bu defa da öyle pek olağanüstü bir şey yapılmamıştı. Demin söylediğimiz gibi, konuklar topu topu iki kişiydi. Bunlardan biri beşinci derece memur Semyon İvanoviç Şipulenko, öbürü de gene beşinci derece memur İvan İlyiç Pralinskiy'di. Her ikisi de Bay Nikiforov'un daire arkadaşlarından, emrinde çalışan memurlarındandı. Saat dokuza

doğru çay içmeye gelmişler ama çok geçmeden işi şaraba çevirmişlerdi. Bir yandan da on bir buçukta evlerine dağılmak zorunda olduklarını biliyorlardı. Ev sahibi son derece düzenli yaşamıyla tanınmıştı çünkü.

Sırası gelmişken onun için birkaç söz söylemeliyiz. Stepan Nikiforoviç, mesleğine geleceği asla güvende olmayan ufak bir memur olarak başlamıştı. Tam kırk beş yıl memurluk hayatının ilesini çekmiş; ama bir yandan da nasıl olsa istediğine ulaşacağına inanmıştı. Gökten yıldız koparmaya¹ hiç zenmezdi; gene de göğsünde iki yıldız taşıyordu. Özel yargılarını açığa vurmaktan hiç hoşlanmazdı. Namusluymdu; yani başından öyle pek şerefsizce bir olay geçmemişti. Pek bencil olduğu için, evlenmemişti de. Kalın kafalı değildi ama zeksını göstermekten de asla hoşlanmazdı. Bir de dağınıklığı, heyecanı sevmezdi. Hatta, heyecanı bir ruh dağınıklığı sayardı. Son yıllarda tatlı, uyuşturucu bir konfora, devamlı bir yalnızlığa dalmıştı. Ara sıra, şöyle hatırı sayılır kimselerin evlerine gittiği oluyordu. Ama kendisi, ta gençliğinden beri konuklardan hiç hoşlanmazdı. Hele son zamanlarda *gran pasyans*² da açmamışsa yemek odasındaki saatin arkadaşlığı ona bol bol yetiyordu. Koltuğunda, derin bir sessizlik içinde, yarı uyuklar halde, şöminenin üstünde, camdan bir kutunun içindeki saatin tik taklarını dinlemekle vakit geçiriyordu.

Bay Nikiforov'un pek kibar bir görünüşü vardı. Hem kendini pek yıpratmadığı hem de her zaman tıraşlı olduğu için yaşından genç gösterirdi. Bu gidişle daha bir hayli yaşayacağa da benziyordu. Her halinde, her ha-

1. Bu deyim, fazla zek ve gayret göstermek anlamında kullanılır. Gğse takılan nişanlar da yıldız şeklinde olduğu için burada bir kelime oyunu yapılmıştır. (.N.)

2. İskambil kğitleriyle açılan bir fal. (.N.)

reketinde tam bir centilmenlik vardı. İşi de gayet rahattı; çalıştığı komisyona gelen birkaç kâğıdı imzalamaktan ibaretti. Kısacası herkes, Bay Nikiforov'u mükemmel bir adam sayıyordu. Onun da kendine göre bir tutkusu, daha doğrusu bir arzusu vardı: Bir evi olmasını istiyordu.

Günün birinde Stepan Nikiforoviç'in bu arzusu gerçekleşti. Petersburgskaya Storona civarında gözüne kestirdiği bir evi satın aldı. Gerçi semt biraz uzakçaydı ama buna karşılık bina hem güzel hem zarifti; bahçesi de vardı. Satın aldıktan sonra yeni ev sahibi, evin sapalığını isabetli buldu; öyle ya, konuk ağırlamayı hiç sevmezdi. Bir gezintiye ya da daireye gitmek içinse iki kişilik, kahverengi, mükemmel bir arabası, Arabacı Mihey'i, bodur ama gürbüz, güzel iki atı vardı. Tam kırk yıl, iğneyle kuyu kazarcasına bir çalışmanın, kılı kırk yarararak yapılan bir tasarrufun ürünü olduğu için, bunlara baktıkça Stepan Nikiforoviç'in göğsü gururla kabarırdı. Bu yüzden yeni evine taşındıktan sonra, huzur ve mutluluktan uçan Nikiforov, şimdiye kadar en yakın ahbablarından bile gizli tuttuğu yaş gününe bu defa konuk çağırmaya karar verdi. Hatta konuklarından birini biraz da başka bir amaçla çağırmişti. Stepan Nikiforoviç, evinin –kendisinin oturduğu– üst katıyla aynı teşkilatı olan alt katını kiraya vermek istiyordu. Bunun için Semyon İvanoviç Şipulenko'yu uygun görmüştü; bu akşam sözü bir-iki kere buna getirdi. Lakin Semyon İvanoviç pek oralı olmadı.

Semyon İvanoviç Şipulenko siyah saçlı, favorili, yüzü safra sarısı, memurlukta ağır ağır ilerlemiş bir adamdı. Evliydi; hep asık suratlıydı, gezmeyi hiç sevmezdi. Ev halkı çekinirdi ondan... İşini kendinden emin olarak yapardı. Nereye kadar gidebileceğini iyi, hele nereye varamayacağını daha da iyi bilirdi. Sağlam, iyi bir konumu vardı. Uygulanmaya başlanan birtakım yeni kurallara karşı içinden titizleniyordu; ama bütün bunlar onu asla kuş-

kulandırmıyordu. Çünkü dediğimiz gibi, kendine güveniyordu. Oysa şimdi, biraz hınç dolu bir alayla İvan İlyiç Pralinskiy'in yenilik hareketleri üzerine söylediklerini dinliyordu. Hepsi de birkaç kadeh yuvarlamıştı. Stepan Nikiforoviç bile, alçakgönüllülük ederek Bay Pralinskiy'le yeni usuller hakkında hafif bir tartışmaya girişti.

Ama önce Ekselans Pralinskiy'e ait birkaç söz söyleyelim. Kendisi hikâyemizin kahramanı olduğu için, bunu yüzde yüz yapmalıyız.

Beşinci derece memur İvan İlyiç Pralinskiy, "ekselans" unvanını alalı, daha dört ay olmuştu. Yani pek yeni bir generaldi. Zaten yaşça da henüz genç sayılırdı; kırk üçünü aşmamıştı. Daha da az gösterirdi ve Bay Pralinskiy bu noktaya pek önem verirdi. Uzun boylu, güzel bir adamdı; şık, dikkatli giyinir, boynundaki heybetli nişanı, kendine yakışacak şekilde takmasını bilirdi. Daha çocukluğundan beri, yüksek sosyetedeki olanlarda görülen tavırları vardı. Henüz bekârdı. Zengin, hatta sosyetedeki bir kızla evlenmeyi kuruyordu. Oldukça zeki bir adam olan Bay Pralinskiy'in daha ne hayalleri vardı! Bazen neseli zamanına rastlayınca kendine bir parlamenter süsü vermeye pek bayılırdı. İyi bir ailedendi, babası generaldi. Kadifeler içinde büyütülmüş, asilzadeler okulunda eğitim görmüştü. Okuldan pek bilgili olarak çıkmamıştı; ama gene de memurlukta başarı gösterebilmiş, general rütbesine kadar yükselmişti. Amirleri onu yetenekli bir memur olarak tanıyor, hatta ilerisi için kendinden çok şeyler bekliyorlardı. Gene de, memuriyete başlamasından general rütbesine ulaşmasına kadar emrinde bulunduğu Stepan Nikiforoviç, onu hiçbir zaman ne yetenekli bir işadamı saymış ne de ona umut bağlamıştı. Bay Nikiforov, İvan İlyiç Pralinskiy'in, iyi bir aileden olmasından, para yani servet getiren bir eve sahip bulunmasından hoşlanıyordu. Ayrıca Bay Pralinskiy'in hatırı sayılır kim-

selerle akrabalığı vardı, kendisi de gösterişli adamdı. Yalnız Stepan Nikiforoviç, onun hayalciliğinden ve hoppalığundan pek hoşlanmıyordu.

İvan İlyiç de kendinde birtakım kusurlar buluyordu; fazla titiz, aşırı derecede gururlu olduğunun o da farkındaydı. Kendi adına anıtlar dikildiğini bile hayal ettiği olurdu. Bütün bunlar, İvan İlyiç'in gözünün ne kadar yükseklerde olduğunu gösteriyor. Bu belirsiz hayallerini, umutlarını, âdeta korkarak içinde saklıyordu. Kısacası o da iyi bir adamdı, ruhça şairdi de... Son yıllarda, daha sık hayal kırıklığıyla karşılaşır olmuştu. Bu yüzden İvan İlyiç hırçın, vesveseli, hemen hemen her sözden bir mana çıkaran, hakarete uğradığını düşünen bir insan olmuştu. Ama Rusya'nın yenileşmesi, birdenbire onun umutlarını artırdı. Generalliğe yükselmesiyle büsbütün beli doğruldu, canlandı, başı dikleşti. Parlak sözlerle uzun uzun konuşmaya başladı. Hep son zamanda ortaya çıkan sorunlar hakkında konuşuyordu. Hem de bunları birdenbire, âdeta hırsıyla benimsemişti. Konuşmak için fırsat arıyor, şehirde her yere girip çıkıyordu. Dehşetli bir liberal olarak tanınmıştı. Hem İvan İlyiç, bununla adama kıllı gururlanıyordu.

Bu akşam da üç-dört kadeh parlatır parlatmaz keyfi yerine geldi. Epeydir görmediği Stepan Nikiforoviç'in, kendisini saydığı, hatta ona itaat ettiği halde, yargılarını değiştirmeyi aklına koydu. Nedense Stepan Nikiforoviç'in pek eski kafalı olduğuna inanmıştı. Bu yüzden coşkuyla saldırıyordu ona. Stepan Nikiforoviç, konuyla ilgili olduğu halde, hemen hemen hiç karşılık vermiyor, yalnız kurnazca dinliyordu. İvan İlyiç, gitgide coşuyor, bu tek yönlü tartışmanın heyecanı içinde ikide bir kadehine uzanıyordu. Stepan Nikiforoviç de hemen şişeyi alıyor, onun kadehini dolduruyordu. Ama bu durum –nedense– İvan İlyiç'e dokunmaya başlamıştı. Zaten yanında

oturan Semyon İvanoviç Şipulenko da sinsin susuyor, bir yandan da gereğinden çok gülümsüyordu. İvan İlyiç, Şipulenko'ya bir dereceye kadar üstten bakardı ama hırçınlığı, sinizmi yüzünden gene de korkardı ondan... Akıldan, "Galiba bunlar beni toy bir çocuk yerine koyuyorlar," düşüncesi geçti.

Sözüne hararetle devam etti:

"Hayır efendim. Çoktan başlamak gerekti. Geç bile kaldık. Üstelik bana göre, her şeyden önce başkalarına karşı iyi olmamız gerekiyor, hatta astlarımıza karşı bile... Onların da insan olduklarını unutmamalıyız. İyilik her şeyi kurtarır, her şeyi düzeltir."

Semyon İvanoviç'in bulunduğu yerden bir kahkaha sesi duyuldu.

Stepan Nikiforoviç nezaketle gülümseyerek karşılık verdi:

"Güzel ama acaba bizi bu kadar azarlamanızın sebebi ne? Ayıp değil ya, doğrusu anlattığınız şeyleri bir türlü kavrayamadım. 'Başkalarına karşı iyi olmak'tan kastınız, hümanizm midir yani?"

"Evet, aşağı yukarı öyle, hümanizm. Ben de..."

"Ama izin verin lütfen! Benim anladığıma göre iş bununla bitmez ki... Hümanizm, her zaman olmalıdır. Devrim hareketi sadece bir insanseverlik içinde toplanamaz. Köy davaları, idare, tekellilik, ahlak vs., vs. gibi sonsuz konular var. İşte bunların topu birden söz konusu olunca çeşitli duraksama sebepleri de ortaya çıkıyor. Bizi asıl kuşkuya düşüren bu noktaldır; yoksa sadece hümanizm sorunu değil."

Semyon İvanoviç de, "Gerçekten öyle. Derin konular," diye Stepan Nikiforoviç'in sözlerini destekledi.

"Bu konuda size hak veriyorum, izninizle şunu da ekleyeyim: Bütün bu sorunların kavranması yönünden sizlerden daha geri olmayı asla kabul etmem."

KLASİKLER

Petersburglu üç general, yumuşacık koltuklara oturmuş, bir yandan sohbet ederken, bir yandan da şampanyalarını yudumlamaktadır. Rusya'da çarlığın çözülmeye başladığı, pek çok şeyle birlikte askeri bürokrasi ile yoksul memur sınıfı arasındaki ilişkilerin de değişmeye yüz tuttuğu, Dostoyevski'nin deyişiyle, "güzel ülkemizin değerli çocukları"nın kalkınma hareketlerine giriştikleri yıllardır. Generallerden biri, İvan İlyiç, aşağı dereceden memurlara iyi davranmak gerektiğini savunur. Ona göre yoni dönemin özelliği bu olacaktır: hümanizm. Ama İvan İlyiç önce arkadaşları arasında alay konusu olur, sonra iddiasını kanıtlamak için –içkinin de etkisiyle– bir memurun düğününe katılır ve deyim yerindeyse, "kaş yaparken göz çıkarır".

"Hikâye, bir insanın kendisi hakkındaki fikirleri, idealleri ve güdülere ile bunların gerçeğin insafsız ışığındaki görüntüleri arasındaki büyük uçurumu ele alıyor. Temanın acımasızlığı, kişinin beklentilerini başaramamaktaki dramının, aslında gülünç olduğunu fark etmesinde ortaya çıkıyor."

JESSIE COULSON

Kuşaklar arası Özgün Görmeler

📧 canyayinlari.com 🐦 twitter.com/canyayinlari 📘 facebook.com/canyayinlari

ISBN 978-975-07-0583-0

9 789750 705830